

อุเบกขาธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทต่อความสำคัญของการพัฒนาชีวิต Upekkhadhamma in Theravada Buddhist Philosophy towards the Importance of Life Development

พรสวรรค์ ครองบุญ*

Received: 11/12/2022

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Revised: 19/12/2022

Phornsawan Krongboon*

Accepted: 29/12/2022

Graduate school, Mahamakut Buddhist University, Thailand

Corresponding Author Email: phornsawan.krongboon@gmail.com *

Cite: Krongboon, P. (2022). Upekkhadhamma in Theravada Buddhist Philosophy towards the Importance of Life Development. *Journal of Dhamma for Life*, 28(4), 40-51.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอุเบกขาธรรมในพุทธศาสนาเถรวาทต่อความสำคัญของการพัฒนาชีวิต ความวางใจเป็นกลางที่ไม่เอนเอียงด้วยความชอบหรือไม่ชอบและไม่ยินดีในร้ายการใช้ปัญญาพิจารณาเห็นผลอันเกิดขึ้นโดยสมควรแก่เหตุพึงปฏิบัติต่อไปตามควรแก่เหตุด้วยมีความสุขไม่ทุกข์ เรียกว่า “อุเบกขาภาวนา” โดยทั่วไปอุเบกขาหมายถึงความวางเฉย หรือความมีจิตสมาธิเสมอกันทั้งกายและจิตให้เสมอกันมีความรู้เท่าทันอารมณ์ที่เป็นกุศลและอกุศลได้ด้วยปัญญา การควบคุมจิตไม่ให้หวั่นไหวไปตามอารมณ์นั้นๆ มีความสำคัญต่อผู้มีอุเบกขาเพราะว่าเป็นผู้ดำรงอยู่ในสภาวะที่เป็นกลางและมีปกติภาวะไม่ดีใจไม่เสียใจในรูป เสียง, กลิ่น, รส, สัมผัส และธรรมารมณ์ที่ได้ประสบบุคคลนั้นย่อมไม่รู้สึกรับรู้ทุกข์หรือสุข พิจารณาเห็นว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นไปตามอำนาจของกรรมจึงรักษาความเป็นกลางไว้ได้แม้จะมีจิตประกอบด้วยความเมตตากรุณาและมุทิตาอย่างสมบูรณ์แต่เมื่อพิจารณาว่าสัตว์ทั้งหลายเป็นไปตามอำนาจของกรรมย่อมละความขวนขวายที่จะช่วยเหลือในเหตุสุดวิสัยของกรรมที่เป็นตัวกำหนด การเข้าถึงความเป็นกลางไม่ทุกข์ไม่ทุกข์เป็นสภาวะจิตที่ไม่หวั่นไหว การมีความตั้งมั่นและไม่ถูกชักจูงให้เกิดการปรุงแต่งจนเกิดกิเลสเป็นลักษณะสำคัญของอุเบกขาธรรมและเป็นหลักคำสอนที่มีความลึกซึ้งและจำเป็นต่อมนุษย์ในการอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขโดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการหลุดพ้นจากวงจรแห่งทุกข์ทั้งปวง

คำสำคัญ: อุเบกขาธรรม; พุทธปรัชญาเถรวาท; การพัฒนาชีวิต

Abstract

This academic article aims to study Upekkhadhamma in Theravada Buddhist Philosophy towards the Importance of Life Development. Neutral trust that is not inclined to likes or dislikes and is not intolerant. The use of discernment to consider results that are reasonable to a cause and to continue to act according to that cause, without happiness or suffering, is called “Upekkha Bhavana”. In general, equanimity means passivity. Or having a consistent mind, equalizing the state of mind, having the knowledge and ability to keep up with the emotions that are good and bad with wisdom. The control of one's mind not to be moved by that particular emotion is important to the equanimity because it maintains a neutral state and has a normal state of discontent and no regret in form sounds, smells, tastes, touches and dharmas that have been experienced. That person would not feel suffering or happiness. Considering that all beings are subject to the power of karma, they are able to maintain their neutrality even though they have a mind full of compassion and compassion. Will help in the force majeure of the karma that determines. Reaching neutrality without suffering is an unshakable state of mind. Being determined and not being influenced by defilement is an essential characteristic of equanimity and a profound doctrine necessary for human coexistence. Which makes the society peaceful with the ultimate goal of liberation from the cycle of suffering.

Keywords: Human Being; Perspective; Buddhist Philosophy

1. บทนำ

อุเบกขาเป็นธรรมที่สำคัญในการนำมาปรับใช้ในการพัฒนาตนเอง การมีอุเบกขาหรือปล่อยวางในเวลา สถานการณ์ที่ควรปล่อยวาง เป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ดีใจหรือเสียใจด้วยเหตุสุดวิสัยที่จะช่วยไม่ได้ เมื่อมีเมตตา กรุณา มุทิตาแล้วต่อบุคคลและสัตว์ทั้งหลาย ในบางกรณีที่จะช่วยอะไรไม่ได้จริงๆ ถ้าไม่วางใจเป็นกลาง ก็จะทุกข์ใจไร้ประโยชน์ การปล่อยวาง มีอุเบกขาด้วยความรู้เข้าใจ ไม่ใช่การวางเฉย แต่เป็นการปล่อยวางด้วยความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง มีปัญญาเป็นองค์ประกอบอยู่เสมอ บทความนี้ผู้เขียน ได้มุ่งเน้นไปที่หลักคำสอนอุเบกขา ที่ปรากฏใน “อัปมัญญา” หรือ “พรหมวิหาร 4” และ “ทศ

บารมี” คือ ปฏิปทาอันยอดเยี่ยม คุณธรรมที่ประพฤติปฏิบัติ เพื่อบรรลุซึ่งจุดหมายอันสูง เช่น ความเป็นพระพุทธเจ้า และความเป็นมหาสาวก อุเบกขาบารมีใน ทศชาติชาดกที่รู้จักกันโดยทั่วไป ปรากฏในตอนพระนารทพรหมชาดก มีอิทธิพลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลังพุทธกาล พระเจ้าอโศกมหาราชทรงส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินต่างๆ สมณทูตได้ใช้พระนารทพรหมชาดกเป็นแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยนั้น เป็นตัวอย่างในการแสดงธรรมให้ประชาชนในมหารัฐชนบทส่งผลให้พระพุทธศาสนาดำรงตั้งมั่นในมหารัฐชนบท มีอิทธิพลต่อการเผยแผ่ธรรมจนมาถึงปัจจุบัน ในรูปแบบของพระธรรมเทศนา จารึกไว้เป็น จิตรกรรมฝาผนังตามสถานที่สำคัญต่างๆ เช่น โบสถ์ วิหาร เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้มองเห็น และนำหลักธรรมนั้นไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของตน อุเบกขาเชิงกระบวนการตรัสรู้ธรรม มีบทบาทสำคัญในฐานะต่อการพัฒนาชีวิตให้หลุดพ้น จาก อวิชชา ตัณหา อุปาทาน โดยมีปัญญาเป็นองค์ประกอบ สำคัญในกระบวนการพัฒนา สรุปรวมเข้าในหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา การฝึกอบรมตามลำดับจากพื้นฐานไปสู่จุดสูงสุด คือ ความหลุดพ้น ปัจจัยเบื้องต้นที่จะทำความเห็นของบุคคลให้ถูกต้องนั้น คือ การกระทำไว้ในใจโดยอุบายอันแยบคาย หรือ โยนิโสมนสิการเป็นเหตุให้เกิดอริยมรรค เกิดสัมมาทิฐิ เป็นทางนำไปสู่ การพัฒนาที่สูงขึ้นไป

2. อปัมมัญญา 4

อปัมมัญญา 4 คือ ธรรมที่พึงแผ่ไปในมนุษย์ สัตว์ทั้งหลาย อย่างสม่ำเสมอทั่วกันไม่มีประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต โดยมากเรียกกันว่า พรหมวิหาร 4 คือ เมตตา ความปรารถนาดี มีไมตรีอยากให้มนุษย์ สัตว์ทั้งหลาย มีความสุขทั่วหน้า กรุณา อยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ มุทิตา พลอยมีใจแช่มชื่นบาน (พระพุทธโฆษาจารย์, 2562) เมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุขเจริญงอกงาม และประสบความสำเร็จ อุเบกขา วางจิตเรียบสงบ สม่ำเสมอ มองเห็นมนุษย์ สัตว์ทั้งหลาย ได้รับผลดีร้าย ตามเหตุปัจจัย ไม่เอนเอียงไปด้วยชอบหรือชัง “อปัมมัญญา” แปลว่า ไม่มีประมาณ ไม่มีขอบเขต หมายเอาธรรมคือ พรหมวิหาร ทั้ง 4 ประการ แต่แผ่ไปในสรรพสัตว์โดยไม่มีประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต ไม่จำกัดตัวบุคคล มี 4 ประการ เช่นเดียวกับพรหมวิหารธรรม คือ เมตตา คือ ความรัก ความปรารถนาดี ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายทุกตัวตน ไม่จำกัดว่าเป็นใคร ปรารถนาให้สัตว์โลกทั้งปวงมีความสุขความเจริญ ปรารถนาให้สรรพสัตว์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข กรุณา คือ ความสงสาร ความปรารถนาให้สรรพสัตว์ทุกตัวตนพ้นจากความทุกข์ โดยไม่จำกัดว่าเป็นใคร ปรารถนาให้มนุษย์ทุกคนและสัตว์โลกทุกตัวตนพ้นจากทุกข์ทั้งหลายที่ประสบอยู่ หากมีความสามารถพอที่จะช่วยบุคคลหรือสัตว์เหล่านั้นให้พ้นจากทุกข์นั้น ๆ ได้ ก็ยินดีช่วยอย่างเต็มกำลัง มุทิตา ความพลอยยินดีไปกับสรรพสัตว์ทั้งหลายที่มีความสุข ประสบความสำเร็จ ไม่เลือกว่ารู้จักหรือไม่

รู้จัก ไม่เลือกว่าเป็นบุคคลที่รักหรือมิตรศัตรู ผู้ใดได้สัมผัสก็พลอยยินดีไปกับเขาทั้งหมด ไม่จำกัดบุคคล ไม่มีขอบเขต ไม่ปล่อยให้ความริษยาครอบงำจิตใจ ไม่ริษยาใครทั้งสิ้น อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง หมายถึงความวางใจเป็นกลางในสรรพสัตว์ทั้งหลาย คือถึงแม้จะมีเมตตา คือปรารถนาให้เขามีความสุข มีกรุณา คืออยากให้เขาพ้นจากความทุกข์ แต่หากตนเองไม่มีกำลังพอที่จะช่วยเหลือได้ ก็รู้จักวางใจให้เป็นกลาง ๆ โดยพิจารณาถึงภาวะที่สรรพสัตว์เป็นผู้มีกรรมเป็นของตน ผู้ใดทำกรรมใดไว้อย่อมได้รับผลของกรรมนั้น ๆ ประดับประดาจิตใจของตนไม่ให้เป็นทุกข์จนเกินเหตุ “อัปมัญญนา” กับ “พรหมวิหาร” ต่างกันที่ พรหมวิหาร แผ่ไปในบุคคลผู้เป็นที่รัก เช่น บิดา มารดา บุตร ธิดา ญาติ มิตร เป็นต้น ส่วน อัปมัญญานั้น แผ่ไปในบุคคลและสรรพสัตว์ทุกตัวตนอย่างไม่จำกัด อีกอย่างหนึ่งคือ พรหมวิหาร ใช้สำหรับบำเพ็ญในการใช้ชีวิตประจำวัน ส่วน อัปมัญญานั้น เป็นธรรมที่เป็นอารมณ์ของกรรมฐาน

พรหมวิหาร 4 ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคเป็นกรรมฐานที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นด้วยนำ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาเป็นอารมณ์ เมตตาภาวนา (พระมหาเกษม ปญญาวโร, 2017) คือ กรรมฐานที่มีความรักเป็นอารมณ์พัฒนาจิตด้วยน้อมนำเมตตาไปให้แก่คนหรือสัตว์ กรุณาภาวนา คือ กรรมฐานที่มีความสงสารเป็นอารมณ์พัฒนาจิตด้วยความกรุณาน้อมจิตไปให้แก่คนที่เลือกเป็นอารมณ์ มุทิตาภาวนาคือ กรรมฐานที่มีความพลอยยินดีเป็นอารมณ์ อุเบกขาภาวนา คือ กรรมฐานที่มีความวางเฉยเป็นอารมณ์ วางใจเป็นกลาง ละความสุขความทุกข์ความยินดีในคนอื่น ความรู้สึกที่วางเฉย เป็นอารมณ์กรรมฐานพัฒนาจิตด้วยการแผ่ความวางเฉยต่อความทุกข์ความสุขของผู้อื่น ละอารมณ์ที่มีต่อสุขหรือทุกข์

3. การบำเพ็ญอุเบกขาบารมีในพระนารทพรหมชาดก

คติความเชื่อในชาดกก่อให้เกิดวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตที่งดงาม หลักคำสอนในพระพุทธศาสนามุ่งเน้นให้ดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท มีสติเป็นเครื่องควบคุมและประกอบคุณงามความดี ชาดกเป็นเรื่องราวของพระพุทธเจ้าที่มีมาในชาติก่อนๆ ความเป็นมาของมหานารทกัศสปชาดก เป็นเรื่องที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าขณะประทับ ณ กัปปาสถิตกวนาสสนท์ ก่อนเสด็จต่อไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อโปรดชฎิล 3 พี่น้องมหานารทกัศสปชาดกเป็นชาดกเรื่องที่พระพุทธเจ้าเสวยพระชาติเป็นพรหมปลดปล่อยพระเจ้าอังคตราชจากมัจฉาทิฏฐิ์ได้และทรงสอนมิให้ประมาท พระเจ้าอังคตราชทรงเชื่อฟัง โอวาทของมหานารทกัศสปะและทรงบำเพ็ญกุศลต่างๆ เป็นอันมาก ครั้นสวรรคตแล้วได้ไปอุบัติในเทวโลก หลักธรรมที่ได้จากการปรากฏในมหานารทกัศสปชาดก คือ อุเบกขา ซึ่งหมายถึงการวางจิตเป็นกลาง ประเภทของอุเบกขา มี 10 ประเภท ได้แก่ ฉงกันอุเบกขา พรหมวิหารอุเบกขา โพชฌังคอุเบกขา วิริยอุเบกขา สังขารอุเบกขา เวทนอุเบกขา วิปัสสนอุเบกขา ตัตถัมมฉัตตอุเบกขา ฌานอุเบกขา และปริสุทฺธอุเบกขา การบำเพ็ญอุเบกขาบารมีในนารทชาดก คือความวางใจเป็นกลาง นารทชาดกเป็นพระชาติหนึ่ง ที่

พระพุทธเจ้าเสวยชาติเป็นพระโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญอุเบกขาบารมีอย่างยิ่งยวดทรงเอาชีวิตเป็นเดิมพัน แต่ก็ได้หมายความว่า พระองค์ทรงบำเพ็ญอุเบกขาบารมีเพียงอย่างเดียว ทรงบำเพ็ญบารมีทั้ง 10 ประการไปพร้อมๆ กัน เพียงแต่ในพระชาตินี้ ทรงบำเพ็ญอุเบกขาบารมีอย่างเด่นชัด เพื่่อมุ่งสู่เป้าหมายอันสูงสุด คือการมีความเข้าใจโลกตามความเป็นจริง คือ ทรงความยุติธรรมไม่ลำเอียง ต่อผู้ใดผู้หนึ่งที่จะต้องได้รับทุกข์หรือรับสุข พร้อมกันนั้นก็มียารมณประกอบด้วยความเมตตา ปราณี พร้อมทั้งจะสงเคราะห์เมื่อมีโอกาส ครั้นเมื่อพระนางจุราซึ่งเป็นพระราชธิดาของ พระเจ้าอังคต แห่งกรุงมิลลา ปราธนาที่จะพยายามเปลี่ยนความเชื่อของพระบิดาที่เห็นผิด ในวันนั้น ท่านตรวจดูโลกเห็นพระนางจุราธิดากำลังนั้สการเหล่า เทวดาปราธนาผู้ที่มีบารมีเพื่อจะปลดเปลื้องความเป็นมิชฌาภิภูติของพระบิดา จึงดำริว่าคนอื่นเว้นจากท่านเสียแล้วย่อมไม่มีบุคคลใดสามารถที่จะปลดเปลื้องมิชฌาภิภูติของพระเจ้าอังคตได้ จึงได้จำแลงกายเป็นพระฤๅษีเหาะมา แล้วหยุดอยู่ในปราสาทต่อหน้าพระพักตร์ของพระเจ้าอังคต และได้ ตรัสสอนแก่พระเจ้าอังคต ให้ทรงละมิชฌาภิภูติ ให้ตั้งอยู่ในศีลละปาป เข้าไปใกล้ กัลยาณมิตร อย่าทรงประมาทเป็นนิตย์ พรรณนาคุณของพระนางจุราธิดาให้ทรงทราบ จนเกิดความเห็นถูกต้องตามทำนองคลองธรรม การบำเพ็ญบารมีนั้นมิใช่จะบำเพ็ญบารมีใดบารมีหนึ่งในชาติหนึ่งๆ เพียง อย่างเดียวหรือชาติเดียวเท่านั้นแต่ได้บำเพ็ญบารมีครบทั้ง 10 ประการได้แก่ทาน ศีล เนกขัมมะ ปัญญา วิริยะ ขันติ สัจจะ อธิษฐาน เมตตา อุเบกขา และครบทั้ง 3 ขั้นด้วยคือ บารมี อุปบารมี ปรมัตถบารมี โดยปฏิบัติต่อเนื่องหลายสิบชาติจนครบบริบูรณ์เหมาะสมจะบรรลุคุณธรรม “ชาตก” มาจากคำบาลีว่า “ชาตก” แปลว่า เรื่องที่พระองค์เปล่งหรือกล่าวถึงจริยาที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นเครื่องมือสำหรับเล่าเรื่องราวที่เกิดขึ้นแล้วเกี่ยวกับจริยา (ความประพฤติ) ของพระพุทธเจ้าในครั้ง อดีตชาติก่อนที่จะตรัสรู้ เป็นพระโพธิสัตว์เวียนว่ายตายเกิด ถือกำเนิดในชาติต่าง ๆ ได้พบปะผจญกับ เหตุการณ์ดีบ้างร้ายบ้าง แต่ก็ได้พยายามทำความดีติดต่อกันมาบ้างน้อยบ้างตลอดมา (มูลนิธิธรรมทานกุศลจิตและพิพิธภัณฑ์จรรโลงพระพุทธศาสนา, 2564)

ในชาติสุดท้าย เป็นชาติที่สำคัญเป็นการบำเพ็ญบารมีอันยิ่งใหญ่ คือ เวสสันดรชาตก เป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ของพระโพธิสัตว์ที่ได้เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร เป็นพระชาติสุดท้ายก่อนจะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เวสสันดรชาตกนี้เป็นเรื่องใหญ่จัดรวมไว้ในมหานิบาตชาตกรวมเรื่องใหญ่ 10 เรื่องที่เรียกกันว่า ทศชาติ แต่อีก 9 เรื่อง ไม่เรียกว่ามหาชาติ คงเรียกแต่เวสสันดรชาตกเรื่องเดียวว่า มหาชาติ พุทธศาสนิกชนชาวไทยตลอดจนประเทศใกล้เคียงนับถือกันมาแต่โบราณว่าเรื่องมหาเวสสันดรชาตกสำคัญกว่าชาตกอื่น ๆ ด้วยปรากฏบารมีของพระโพธิสัตว์บริบูรณ์ในเรื่องมหาเวสสันดรชาตกทั้ง 10 บารมี อาเนสงส์การฟังเทศน์มหาชาติ การตั้งใจฟังเทศน์มหาชาติให้จบเพียงวันเดียวครบบริบูรณ์ ทั้ง 13 กัณฑ์จะเป็นเหตุให้สำเร็จความปรารถนาทุกประการ (ปฐมพงศ์ บุชาบุตร, 2022) เมื่อจากโลกนี้แล้ว จะมีโอกาสได้พบพระพุทธเจ้า พระนามว่า ศรีอริยเมตไตรย ในอนาคตเมื่อดับขันธไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ จะเสวยทิพย

สมบัติมโหฬารเมื่อตายไปแล้วจะไม่ตกนรกเมื่อถึงยุคพระพุทธรูปเจ้าพระนามว่า ศรียเมตต โดยจะได้จุติไปเกิดเป็นมนุษย์ได้ฟังธรรมต่อหน้าพระพักตร์ของพระพุทธรูป มีดวงตาเห็นธรรมเป็นพระอริยบุคคล ในบรรดาพุทธศาสนา มหาเวสสันดรชาดก เป็นชาดกที่มีความสำคัญมากกว่าชาดกอื่น ๆ เพราะพระบารมีของพระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญบริบูรณ์ในพระชาตินี้ มหาเวสสันดรชาดกทั้ง 10 บารมี คือ ทานบารมี ทรงบริจาคทรัพย์สิน ช้าง ม้า ราชรถ พระกุมารทั้งสองและพระมเหสี ศีลบารมี ทรงรักษาศีลอย่างเคร่งครัดระหว่างทรงผนวชอยู่ ณ เขาวงกต เนกขัมมบารมี ทรงครองเพศบรรพชิตตลอดเวลาที่ประทับ ณ เขาวงกต ปัญญาบารมี ทรงบำเพ็ญภาวนามัยปัญญาตลอดเวลาที่ทรงผนวช วิริยะบารมี ทรงปฏิบัติมิได้ย่อหย่อน สัจจะบารมี ทรงลั่นพระวาจาขณิกให้ชุก เมื่อพระกุมารหลบหนีก็ทรงติดตามให้ ชันติบารมี ทรงอดทนต่อความยากลำบากต่าง ๆ ขณะที่เดินทางมายังเขาวงกต และตลอดเวลาที่ประทับ ณ ที่นั้น แม้แต่ตอนที่ทอดพระเนตรเห็นชุกเขียวนดีพระกุมารอย่างทารุณพระองค์ก็ทรงข่มพระทัยไว้ได้ เมตตาบารมี เมื่อพราหมณ์เมืองกลิงคราชภูร์ มาทูลขอช้างปัจจัยนาคน เนื่องจากเมืองกลิงคราชภูร์ฝนแล้ง ก็ทรงพระเมตตาตาประธานให้ และเมื่อชุกมาทูลขอสองกุมาร อ้างว่าตนได้รับความลำบากต่าง ๆ พระองค์ก็มีเมตตาประธานให้ด้วย อุเบกขาบารมี เมื่อทรงเห็นสองกุมารถูกชุกเขียวนดี วิงวอนให้พระองค์ช่วยเหลือ ทรงบำเพ็ญอุเบกขา คือทรงวางเฉย เพราะทรงเห็นว่าได้ประธานเป็นสิทธิ์ขาดแก่ชุกไปแล้ว อริฐานบารมี คือทรงตั้งมั่นที่จะบำเพ็ญบารมีเพื่อให้สำเร็จโพธิญาณเบื้องต้นก็มีได้ทรงย่อท้อ จนพระอินทร์ต้องประธานความช่วยเหลือต่าง ๆ เพราะพระทัยอันแน่วแน่ของพระองค์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงกฎของการปลดอาภรณ์แห่งความทุกข์ สร้างอารมณ์ความสุขให้เกิดขึ้นกับใจ ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้น ทรงวางจิตพร้อมในการให้ทานเป็นทานบารมี วางจิตพร้อมในการทรงศีลเป็นศีลบารมี วางจิตพร้อมในการถือบวชเป็นเนกขัมมบารมี ในที่นี้หมายถึงบวชใจ วางจิตพร้อมที่จะใช้ปัญญาเป็นเครื่องประหารอุปาทานให้พังพินาศไปเป็นปัญญาบารมี มีความเพียรในทุกขณะ ควบคุมใจไว้เสมอเป็นวิริยะบารมี มีความอดทน อดกลั้นต่อสิ่งอันเป็นปฏิปักษ์เป็น ชันติบารมี มีความตั้งใจไว้ว่าจะทำจริงทุกอย่าง ไม่มีคำไม่จริงเป็นสัจจะบารมี ตั้งใจไว้ให้ตรงโดยเฉพาะเป็นอริฐานบารมี สร้างอารมณ์ความดี ไม่เป็นศัตรูกับใคร มีความรักตนเสมอด้วยบุคคลอื่นเป็นเมตตาบารมี วางเฉยเมื่อมีสิ่งใดมาสันคลอนความตั้งใจหรือเป้าหมายที่วางไว้เป็นอุเบกขาบารมี บารมี 10 หรือ ทศบารมี คือ ปฏิปทา คุณธรรมที่ประพฤติปฏิบัติอย่างยั่งยืนยวด เป็นความดีที่บำเพ็ญเพื่อบรรลุซึ่งจุดหมายอันสูง เช่น ความเป็นพระพุทธรูป และความเป็นมหาสาวก เป็นต้น (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2539)

บารมีในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทมี 10 อย่าง จึงเรียกว่า ทศบารมี คือ กำลังใจที่ต้องทำให้เต็ม ด้วย ทาน การให้ ศีลการรักษาศีล เนกขัมมการออกจากกาม ปัญญาความรู้ วิริยะความเพียร ชันติความอดทนอดกลั้น สัจจะความตั้งใจจริงเอาจริง อริฐานความตั้งใจมั่น ไม่เปลี่ยนแปลง เมตตา

ความรักความปรานี อุเบกขาความวางเฉย ทานบารมี (พระพุทธโฆษาจารย์, 2563) สมบูรณ์ได้ด้วย ศีลบารมี คือทานที่ให้โดยผู้มีศีลย่อมสมบูรณ์ยิ่ง ศีลบารมี สมบูรณ์ได้ด้วย เนกขัมมะบารมี คือศีลสมบูรณ์ได้ด้วยการการสำรวมอินทรีย์ เนกขัมมะบารมี สมบูรณ์ได้ด้วย ปัญญาบารมี คือการสำรวมในกามสมบูรณ์ด้วยการพิจารณาตามจริงด้วยปัญญา ปัญญาบารมี สมบูรณ์ได้ด้วย วิริยะบารมี คือปัญญาจะฉลาดลึกซึ้งกว้างขวางด้วยการหมั่นพิจารณาหมั่นตั้งคำถามหมั่นศึกษา วิริยะบารมี สมบูรณ์ได้ด้วย ขันติบารมี คือความเพียรพยายามจะต่อเนื่องได้เพราะอาศัยความอดทน ขันติบารมี สมบูรณ์ได้ด้วย สัจจะบารมี คือความอดทนจะมั่นคงได้ด้วยความตั้งใจจริง สัจจะบารมี สมบูรณ์ได้ด้วย อธิษฐานบารมี คือความตั้งใจจริงมุ่งมั่นอยู่ได้ด้วยการมีเป้าหมายในชีวิตที่ชัดเจนอธิษฐานบารมี สมบูรณ์ได้ด้วย เมตตาบารมี คือทุกๆ เป้าหมายในชีวิตต้องประกอบด้วยเมตตาธรรมไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้ใด เมตตาบารมี สมบูรณ์ได้ด้วย อุเบกขาบารมี คือความมีเมตตาต้องมีการให้อภัยละวางความอิจฉาปราศจากอคติยอมรับผลแห่งเหตุ อุเบกขาบารมี สมบูรณ์ได้ด้วย ทานบารมี คือความมีอุเบกขามีใช้ความวางเฉยแบบไม่สนใจแต่ต้องรู้จักเสียสละ บารมี แปลว่า "เต็ม" ซึ่งหมายถึง การทำให้กำลังใจเต็ม ครบถ้วนบริบูรณ์ไม่บกพร่องทั้ง 10 ประการ ในแนวคิดบารมีของเถรวาท บารมีทั้ง 10 ประการ บารมีแต่ละอย่างย่อมส่งเสริมเพิ่มอำนาจให้กันและกัน จนทวีคูณจนหาประมาณมิได้ สามารถทำปुरुชนคนธรรมดาให้กลายเป็นองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคำว่า บารมี ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ถูกใช้อย่างแพร่หลายในแงุ่มุมที่แตกต่างกัน จนบางครั้งทำให้เกิดความสับสนทั้งในด้านความหมาย และความเข้าใจ โดยทั่วไปคำว่า บารมี หมายถึง ธรรมที่บำเพ็ญเพื่อเป็นพระพุทธเจ้า หรือ เรียกว่าบารมีธรรม 10 (ทศบารมี) เช่น ทานบารมี การบำเพ็ญเน้นหนักในเรื่องการบริจาคทาน ศีลบารมี การบำเพ็ญรักษาศีล เป็นต้น การทำความเข้าใจให้กระจ่างชัดและลุ่มลึกถูกต้อง เพื่อให้เกิดเป็นประโยชน์นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเอง การบำเพ็ญบารมีในแต่ละขั้นนั้นมีประโยชน์และคุณค่าอยู่ในตัวเอง อันผู้ปฏิบัติจะพึง เห็นได้เอง การบำเพ็ญบารมีในแต่ละประการจะเกิดผลได้นั้นผู้ปฏิบัติควรมีความเข้าใจอย่าง ลึกซึ้ง มีความจริงใจ ตั้งใจจริง และมีเป้าหมายในการปฏิบัติ เพื่อเป็นการสร้างความ เข้มแข็ง ทางจิตใจ เป็นกำลังใจในการต่อสู้ และสามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ การบำเพ็ญ บารมีของพระโพธิสัตว์ตั้งแต่อดีตชาติจนพระบารมีมาเต็มเปี่ยมในชาติสุดท้าย คือ เวสสันดรชาดก คาทาย่อเพื่อเรียกพระชาติทั้ง 10 เพื่อง่ายต่อการจดจำว่า “เต ช สุ เน ม ภู จ นา วิ เว” พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระเทมีย บำเพ็ญเนกขัมมะบารมี เสวยพระชาติเป็นพระมหาชนก บำเพ็ญวิริยะบารมี เสวยพระชาติเป็นพระสุวรรณสาม บำเพ็ญเมตตาบารมี เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าเนมิราช บำเพ็ญอธิษฐานบารมี เสวยพระชาติเป็นพระมหาสีล บำเพ็ญปัญญาบารมี เสวยพระชาติเป็นพญานาค ภูริทัต บำเพ็ญศีลบารมี เสวยพระชาติเป็นพระจันทกุมาร บำเพ็ญขันติบารมี เสวยพระชาติเป็นพรหมนารถ บำเพ็ญอุเบกขาบารมี เสวยพระชาติเป็นพระวิรูปกัณฐก บำเพ็ญสัจจะบารมี เสวยพระชาติเป็นพระ

เวสสันดร บำเพ็ญทานบารมี การบำเพ็ญบารมีของพระศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าในอดีตมีความยากลำบากกว่าจะได้ตรัสรู้ พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ 10 ชาตินี้เป็นเพียงแบบย่อเพื่อให้พุทธศาสนิกชนเข้าใจ ถึงความเป็นมาของพระศาสดา แต่แท้จริงแล้วการบำเพ็ญบารมีเพื่อเป็นพระพุทธรูปเจ้านั้นไม่สามารถ นับจำนวนชาติได้เลยเนื่องจากต้องใช้เวลาเป็นจำนวนมากเป็น จำนวนอสงไขย

5. อุเบกขาองค์ประกอบในกระบวนการตรัสรู้ธรรมความสำคัญต่อการพัฒนาชีวิต

บารมี หมายถึงความเป็นเลิศในคุณความดีที่ควรบำเพ็ญเพื่อสร้างอุปนิสัยส่งเสริมทำให้เห็นโทษ อันเป็นปฏิกิริยาต่อบารมีนั้น โทษเหล่านั้นเป็นตัวขวางกั้นทำให้ไม่เกิดปัญญา การมีใจเสมอธรรมทั้งปวง เรียกอีกอย่างว่า ทศบารมี มี 3 ระดับตามความยากของการบำเพ็ญ คือ บารมี (การให้สิ่งของ) อุปบารมี (การให้อวัยวะ) ปรมัตถบารมี (การให้ชีวิต) ประโยชน์ของบารมี มี 3 อย่าง คือ เพื่อการตรัสรู้เป็นพระพุทธรูป การตรัสรู้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า และการบรรลุธรรมเป็นพระอริยสาวก การตรัสรู้พระโพธิญาณของพระพุทธรูปเจ้านั้นไม่ใช่เรื่องที่จะกระทำได้ในระยะสั้นหรือการบรรลุธรรมของพระอริยสาวกทั้งหลายไม่มีเรื่องใดเป็นเรื่องบังเอิญ บารมีจึงเป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมให้มีอัธยาศัยในการบรรลุธรรม

อุเบกขาธรรม มีความสำคัญในฐานะเป็น องค์ประกอบในการตรัสรู้กล่าวคือ เป็นกระบวนการตรัสรู้ธรรม และภาวการณ์ตรัสรู้ อุเบกขา เป็น ทั้งกระบวนการตรัสรู้ธรรมและภาวการณ์ตรัสรู้กระบวนการปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ค่อยๆ (พระมหาเกษม ปญญาโร, 2017) เปลี่ยนแปลงอย่างมีระเบียบนำไปสู่ผลอย่างใดอย่างหนึ่ง การตรัสรู้ธรรม คือการรู้แจ้งในธรรมด้วยตนเอง การตรัสรู้ของพระพุทธรูปเจ้า พระพุทธองค์ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง กระบวนการตรัสรู้ หมายถึง ปรากฏการณ์ธรรมชาติของจิตที่ รู้แจ้งธรรมอย่างเป็นระบบ อุเบกขาที่เป็นกระบวนการตรัสรู้ มุ่งถึงอุเบกขาในเชิง กระบวนการที่เป็นปัจจัย เกื้อหนุนแก่การตรัสรู้ธรรม โดยมีเป้าหมายที่สมบูรณ์คือ ความหลุดพ้น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในพุทธประวัติตอนที่เรียกว่า “มารผจญ” เมื่อพระมหาบุรุษ เสวยข้าวมธุปายาส ถวายโดยนางสุชาดาแล้ว ได้ทรงอธิษฐาน ลอยลาดทองในแม่น้ำเนรัญชรา เวลาสาย แดดเริ่มจัด จึงเสด็จเข้าไปยังดงไม้สาละ ประทับอยู่จนเวลาบ่ายเกือบเย็น จึงข้ามแม่น้ำเนรัญชรา มายังฝั่งพุทธคยา รับการถวายหญ้าคา จากโสตถิยะพรหมณ์ นำไปปูลาดใต้ต้นศรีมหาโพธิ์ ประทับนั่งขัดสมาธิ ตั้งพระทัยเป็นสัจจะแน่วแน่ว่า “หากยังไม่ได้รับบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณตราบดี จะไม่ยอมลุกขึ้นตราบนั้น แม้ว่าเนื้อและเลือดจะเหือดแห้งไป เหลือแต่หนังเอ็นกระดูกก็ตาม” ทรงนั่งเจริญจิตภาวนา ตั้งแต่หัวค่ำจนใกล้รุ่ง ต่อกู้กับกระแสความนึกคิด ที่โน้มนำไปทางโลกียสุขอย่างรุนแรง แต่ไม่ทรงยอมหมุนกลับจากสิ่งที่ทรงมุ่งหมายไว้ ปฐมสมโพธิกถาได้พรรณานาหน้าภาพ พลมารตอนนี้ไว้ว่า บางจำพวกก็หน้าแดงกายเขียว บางจำพวกก็หน้าเขียวกายแดง ลางเหล่าจำแลงกายขาวหน้าเหลือง บางหมู่กายลายพริ้วหน้าดำ ลางพวกกายท่อนล่างเป็นนาคกายท่อนต่าหลากเป็น

มนุษย์ ส่วนตัวพญามารเนรมิตพาหา คือแขนซ้ายและขาข้างละหนึ่งพันแขนแต่ละแขนถืออาวุธต่างๆ เช่น ดาบ หอก ธนู ศร โดมร (หอกขัด) จักรสังข์ อังกัส (ของ้าว เหล็ก) คทา ก้อนศิลา หลาวเหล็ก ครกเหล็ก ขวานถาก ขวานผ่า ตรีสูล (หลาวสามง่าม) ฯลฯ สถานที่ที่พระองค์ประทับนั่งเพื่อทรงบำเพ็ญเพียรแสวงหาทางตรัสรู้ซึ่งอยู่ที่โคนต้นพระศรีมหาโพธิ์นั้นเรียกว่า “โพธิบัลลังก์” พญามารกล่าวต่อว่าเป็นสมบัติของตน ส่วนพระมหาบุรุษทรงกล่าวแก้ว่าบังเกิดขึ้นด้วยผลแห่งบุญบารมีที่พระองค์ทรงบำเพ็ญมาแต่ชาติปางก่อน แล้วทรงอ้างพระนางธรรณีเป็นพยาน พระแม่ธรรณีก็มีอาการดำรงกายอยู่ได้ก็อุบัติบันดาลเป็นรูปนาริผุดขึ้นจากพื้นปฐพีแล้วกล่าวเป็นพยานพร้อมกับบีบน้ำออกจากมวยผมหน้านั้นเรียกว่า “ทักษิณาทก” อันได้แก่น้ำที่พระมหาบุรุษทรงกรวดทุกครั้งทีรับบำเพ็ญบุญบารมีแต่ชาติปางก่อน เป็นลำดับมาซึ่งแม่พระธรรณีเก็บไว้ที่มวยผมเมื่อนางบีบก็หลั่งไหลออกมา เป็นธารามหามหรณพนองท่วมไปทั้งปฐพีประดุจห้วงมหาสมุทร หมู่เสนามารทั้งหลายมีอาการดำรงกายอยู่ได้ลอยไปตามกระแส น้ำ หายไปหมดสิ้น ส่วนข้างศิริมุขที่หนึ่งทรงองค์พระยาวาสสวดีมีอภังกายตรงอยู่ได้ลอยตามน้ำไปพญามารพ่ายแพ้ไปในที่สุด บารมีนั้นคือความดีที่ทำไว้นั้นย่อมไม่หายไปไหน พาดินย่อมเห็น ดินคือแม่พระธรรณีนี่ชื่อจริงว่า “สุนธรีวินดา” เมื่อพระมหาบุรุษทรงชนะมาร คือการ เอาชนะต่อกระแสความคิดที่มานเวียนน้อมนำไปในทางโลกียสุข เปรียบเสมือนมารที่มาคอยขัดขวาง พระอาทิตย์กำลังจะอัสดงราตรีเริ่มย่างเข้ามาพระองค์ยังคงประทับนั่งไม่หวั่นไหวที่โพธิบัลลังก์ใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ทรงเริ่มบำเพ็ญสมาธิ ด้วยวิธีที่เรียกว่าเข้าฌาน แล้วทรงบรรลุญาณ “ฌาน” คือวิธีทำจิตให้เป็นสมาธิคือให้จิตแน่วแน่มิฟุ้งซ่าน ส่วน “ญาณ” คือปัญญาความรู้แจ้ง ทรงบรรลุญาณที่หนึ่งในตอนปฐมยาม ประมาณสามพุ่ม เรียกว่า “บุพเพนิวาสานุสสติญาณ” ความรู้แจ้งถึงอดีตชาติ หนหลังทั้งของพระองค์เองและของผู้อื่น พอถึงมัชฌิมยาม ประมาณเที่ยงคั่น ทรงบรรลุญาณที่สองเรียกว่า “จุตูปปาตญาณ” ความรู้แจ้งถึงความจุติคือดับและเกิดของสัตว์โลกตลอดถึงความแตกต่างกันที่เรียกว่ากรรม พอถึงปัจฉิมยามหลังเที่ยงคั่นล่วงแล้ว ทรงบรรลุญาณที่สามคือ “อาสวักขยญาณ” ความรู้แจ้งถึงความสิ้นไปของกิเลสและอริยสัจ 4 คือความทุกข์ เหตุเกิดของความทุกข์ ความดับทุกข์ และวิธีดับทุกข์ การได้บรรลุญาณทั้งสามนั้นเรียกว่า ตรัสรู้ความเป็น “อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า” แปลว่า พระผู้ตรัสรู้ธรรมเครื่องหลุดพ้นจากกิเลสโดยชอบด้วยพระองค์เองเหตุการณ์ครั้งนี้ซึ่งเกิดขึ้นในคืนวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส, 2503)

ถ้าเปรียบเทียบการตรัสรู้ของพระพุทธองค์คือการประสบความสำเร็จขั้นสูงสุดในชีวิตของมนุษย์แล้ว การศึกษาเส้นทางหรือแนวทางกว่าที่พระพุทธองค์จะทรงประสบความสำเร็จคือการบรรลุซึ่งพระธรรมอันสูงสุดในพระชาติสุดท้าย ได้ตรัสรู้เป็นสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็เปรียบเสมือนการศึกษาเส้นทางหรือแนวทางแห่งความสำเร็จในชีวิตมนุษย์ จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงใช้เวลาบำเพ็ญบารมีมาหลายอสงไขยนับไม่ถ้วน แต่ละชาติล้วนแล้วต้องฝ่าฟันอุปสรรคความยากลำบากนานานัปการ การที่คนเรานั้นจะประสบ

ความสำเร็จในสิ่งใดในชีวิตก็เช่นเดียวกัน ย่อมต้องเจอกับอุปสรรค เป็นบททดสอบเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนให้บรรลุในเป้าหมายหรือความสำเร็จที่ต้องการ เมื่อมีความตั้งใจ มีความเพียรพยายาม วิริยะอุตสาหะ ไม่หวั่นไหว ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ย่อมถึงซึ่งความสำเร็จตามความมุ่งหมาย ก่อนที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะทรงตรัสรู้พระพุทธองค์ทรงเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏมาหลายภพหลายชาติ พระองค์ทรงเป็นบุคคลหนึ่งซึ่งเป็นไปตามกรรมที่ได้กระทำไว้ การเกิดมาแต่ละชาตินั้นมีทั้งกรรมดีและไม่ดีเข้ามาในชีวิตปะปนกันไป แต่พระองค์ทรงที่จะเรียนรู้ แก้ปัญหาฝึกฝนพัฒนาศักยภาพของพระองค์ในฐานะมนุษย์คนหนึ่งจะทำได้ เห็นได้ว่าคุณสมบัติแห่งการบำเพ็ญเพียร หรือการสร้างบารมีนั้นล้วนแล้วแต่ต้องเอาชนะ ต่อความยากลำบากทุกรูปแบบในชีวิตที่ผ่านเข้ามา การดำเนินรอยตามทางพระพุทธองค์ด้วย มีปัญญา เข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง มีจิตใจเข้มแข็ง สามารถใช้สติปัญญาควบคุมตนให้อยู่ในอำนาจเหตุผล ควบคุมความประะพฤติ เพื่อจุดหมายอันชอบที่ตั้งไว้ไม่ลุ่มลุ่มแกกเงา วางจุดหมายแห่งการกระทำของตนไว้แน่นอน และดำเนินตามนั้นอย่างแน่วแน่ วางใจให้สงบ ไม่เอนเอียงไปด้วยความยินดียินร้ายหรือแรงยั่วใดๆ สิ่งที่กำลังมานี้เป็นการวางจิตให้อยู่ในฝ่ายที่เป็นกุศล หรือความคิดในทางบวก การคิดและการกระทำในสิ่งที่ดีย่อมนำมาซึ่งแรงดึงดูดสิ่งดีงามที่มุ่งหมายที่ปรารถนาให้เข้ามาในชีวิต ความคิดและการกระทำ แรงดึงดูดนั้นคือกฎแห่งกรรมว่าด้วยความคิดและการกระทำที่ดีย่อมส่งผลดีต่อชีวิต ดึงดูดสิ่งดีๆ หรือได้รับแต่ผลแห่งกรรมดีเข้ามาในชีวิต ดังกฎแห่งการขอ เชื่อและรับ หลักธรรมในบารมีทั้ง 10 เป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้เกิดพลังใจ นำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน การเจริญอุเบกขาในชีวิตประจำวัน มิใช่มีเฉพาะในเวลา ที่ไม่มีเรื่องอะไรมากระทบ จิตเท่านั้น แม้มีเรื่องมา กระทบจิตให้ยินดียินร้ายก็ระงับได้ ทำใจให้สงบเป็นอุเบกขาได้ด้วยความรู้ (ญาณ) การเจริญ อุเบกขาในชีวิตประจำวัน ยังสามารถกระทำได้โดยการระมัดระวังใจมิให้ขึ้นลงด้วยความยินดียินร้าย ทั้งในคราวประสบสมบัติ ทั้งในคราวประสบวิบัติ เมื่อภาวะของจิตเช่นนั้นเกิดขึ้น พยายามระงับใจ คิดถึงกรรมและผลของกรรม อุเบกขา มีหน้าที่ในการขจัดอคติ ออกจากจิต ควรจะทำใจ ให้เป็นอุเบกขา คือ รู้จักวางเฉย ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ ถ้าดีใจก็แสดงว่าถูกอำนาจ ของความยินดี (ปฏิฆะ) ครอบงำ ถ้าเราเสียใจก็แสดงว่าถูกอำนาจของความยินดี (ราคะ) ครอบงำไว้

6. สรุป

จิตใจที่เข้มแข็งเป็นจิตใจที่ ควรแก่งานเหมาะแก่การใช้งาน ประกอบไปด้วยปัญญา คือ ความรู้ เข้าใจ รู้เหตุผล และทำตามความรู้เหตุผลนั้น เมื่อมีกุศลเกิดขึ้นในจิตใจ จะมองเห็นอะไรถูกต้องตามความเป็นจริง สิ่งที่เป็นกุศลจะต้องเกื้อกูล จิตใจให้มีความแข็งแรงสมบูรณ์ มีปัญญา รู้เหตุผล รู้ดีชั่ว รู้คุณรู้โทษ มีสุขเป็นผล ในทางตรงข้าม ถ้ามีความทุกข์ เดือดร้อนใจ เป็นลักษณะของอกุศล เป็นบาปมีโทษให้ผลเป็น

ทุกข์เป็นจิตที่ไม่รู้ คือไม่สามารถรู้เหตุผลตามความเป็นจริงของ สภาวะธรรมได้พระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติ ในรูปแบบที่หลากหลาย ในทุกชาตินั้นพระองค์ตั้งจิตอธิษฐานอยู่เสมอ การตั้งจิตอธิษฐาน หากนำมา พิจารณาเพื่อปรับใช้ในชีวิตจริง คือ การตั้งจิตขอให้ชีวิตได้เป็นไปตามนั้น แต่ไม่ได้เป็นการวิงวอนร้องขอต่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่หากเป็นการ ตั้งความปรารถนาไว้ เพื่อลงมือทำด้วยตนเอง มีความมุ่งมั่น เชื่อว่าสิ่งที่ขอนั้น จะเป็นจริง โดยที่ไม่มีอะไรจะมาสั่นคลอนให้ล้มเลิกความตั้งใจนั้นไปได้ ถึงแม้จะต้องเผชิญกับอุปสรรค ความยากลำบากหากสามารถข่มใจ วางใจ เอาชนะใจตนได้นั้น ย่อมได้รับซึ่งความสำเร็จที่ปรารถนา ใน บารมีทั้งหมดที่พระโพธิสัตว์ได้ทรงกระทำเพื่อให้ความปรารถนาของพระองค์ประสบความสำเร็จ หากได้ พิจารณาอย่างแยบคาย (โยนิโสมนสิการ) คิดตามถึงเหตุและผลแล้วก็น้อมนำมาปรับใช้ในชีวิต การตั้งความ ปรารถนาและมีความตั้งใจจริงที่จะกระทำให้สำเร็จ ไม่ว่าสิ่งใดๆ สิ่งนั้นย่อมที่จะบรรลุซึ่งผลสำเร็จแม้ อาจจะต้องใช้เวลายาวนาน ความเชื่อมั่นความวางใจ ไม่หวั่นไหวต่อเป้าหมายที่วางไว้ แล้วกระทำตาม แนวทางที่ได้กำหนดไว้ ย่อมเป็นการเดินทางใกล้ถึงความสำเร็จเข้ามาเรื่อยๆ เมื่อลงมือสร้างเหตุก็ย่อมที่จะ ได้รับผลแห่งความสำเร็จที่ปรารถนา การมีเมตตา กรุณา มุทิตา เป็นสิ่งที่ดี แต่ควรประกอบด้วยการวาง อุเบกขา และพิจารณาว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรมที่ได้กระทำไว้ จะดีหรือชั่วก็ตาม กรรมนั้นย่อม ส่งผลอย่างยุติธรรมตามที่เขาผู้นั้นได้กระทำไว้ หากได้สร้างเหตุแห่งความสำเร็จไว้ฉันทใด ย่อมได้รับผลแห่ง ความสำเร็จฉันทนั้น การน้อมนำหลักธรรมคำสอน เรื่อง อุเบกขา มาปรับใช้ในชีวิต พระพุทธองค์ทรงเป็น แบบอย่างในการดำเนินชีวิตไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ ใช้สติปัญญาควบคุมความประะพัตตินให้อยู่ในอำนาจ เหตุผล เพื่อจุดหมายอันชอบไม่ลู่ออกจากใจเลส วางจุดหมายแห่งการกระทำของตนไว้แน่นอน และดำเนิน ตามนั้นอย่างแน่วแน่ มีเมตตา ความรักความปรารถนาดี มีเมตริ คิตติเกื้อกูล ปรารถนาให้ผู้อื่นรวมทั้ง สรรพสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงมีความสุขความเจริญ มีอุเบกขาวางใจเป็นกลางสงบราบเรียบสม่ำเสมอ เทียง ธรรม ไม่เอนเอียงไปด้วยความยินดียินร้ายหรือแรงยั่วใดๆ วางจิตให้อยู่ในฝ่ายที่เป็นกุศล หรือความคิดใน ทางบวก การคิดและการกระทำในสิ่งที่ดีย่อมนำมาซึ่งแรงดึงดูดหรือกฎแห่งกรรมว่าด้วยความคิดและการ กระทำที่ดีย่อมส่งผลดีต่อชีวิต ดึงดูดสิ่งดีๆ หรือได้รับแต่ผลแห่งกรรมดีเข้ามาในชีวิต

7. เอกสารอ้างอิง

ปฐมพงศ์ บุชาบุตร. (2022). ศึกษาวิเคราะห์สุนทรียธรรมในทศชาติชาดกของพระโพธิสัตว์. วารสารมหา จุฬาริชาการ. วันที่สืบค้น 15/10/2022 จาก <https://so04.tcithaijo.org/index.php/JMA/article/view/255310>.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส. (2503). ปฐมสมโพธิกถา. กรุงเทพฯ: มหา จุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.

- พระนิพนธ์ ฐานวโร (คำภาสี). (2022). พรหมวิหาร 4 ในฐานะการเจริญภาวนาในคัมภีร์วิสุทธิมรรค. วารสารวิจัยวิชาการ, 5(3), 15-22. สืบค้นวันที่ 15/11/2022 จาก <https://doi.org/10.14456/jra.2022.54>.
- พระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2562). พุทธธรรมฉบับปรับปรุง. พิมพ์ครั้งที่ 51. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2563). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพฯ: ผลิตัมม์.
- พระมหาเกษม ปญญาวโร. (2017). การเจริญพรหมวิหาร 4 ในชีวิตประจำวัน. วารสารปรัชญาปริทรรศน์, 22(1), 63-71. สืบค้นวันที่ 15/11/2022 จาก <https://so05.tci-thaijo.org>.
- พระราชปริยัติกวี. (2018). การศึกษาวิเคราะห์แก่นธรรมจากชาดก. วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 5(2), 1-17. <https://so04.tci-thaijo.org>.
- มูลนิธิธรรมทานกุศลจิตและพิพิธภัณฑสถานพระพุทธรูป. (2564). พระพุทธรูปประวัติ 29 พระพุทธรูปเจ้าและสรุปหลักธรรมในพระพุทธรูป. กรุงเทพฯ: ผลิตัมม์.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2539). สารานุกรมพระพุทธรูป. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.